

ПОЗИТИВНІ ЧИННИКИ ВІДРОДЖЕННЯ САКРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ

У другій половині ХХ ст. в радянській, а згодом і незалежній Україні відбулися колосальні зміни в сакральній культурі її народу. Від руїни в роки панування антирелігійної пропаганди та примусової атеїзації, насамперед, молодого покоління - переважно піонерсько-комсомольського та партійно-державного й профспілкового активу, до розквіту в останнє двадцятиріччя в результаті високих темпів бурхливої ресакралізації, яка охопила суспільство на пострадянському просторі, особливо на етапі його входження у новий вік Третього тисячоліття.

Щоб осмислити уроки минулого і сьогодення, що притаманні обом періодам, слід назвати ті позитивно-сприятливі чинники – об'єктивні і суб'єктивні, міжнародні та вітчизняні - які обумовили широкий процес відновлення сакральної культури народу. Так, протягом минулого століття світова політична і релігійно-клерикальна громадськість одноставно засуджувала антирелігійну і атеїстичну пропаганду в Радянському Союзі, яка стала конституційним принципом боротьби в СРСР із сакральним комплексом, що охоплював релігію, церкву, віруючих і клерикальні, кола, і який мав відверто протиприродний, антигуманістичний характер з боку партійно-державної політики.

Найбільш потужним критиком антирелігійної практики в соціалістичному таборі стала вселенська римо-католицька церква, Ватикан. Дуже потужно виступив проти атеїзму ХХІ Вселенський (Другий Ватиканський) собор РКЦ. Радянське керівництво в особі М.Горбачова змушене було заявити в ООН про надання в СРСР повної релігійної свободи. Під тиском міжнародної громадськості у нас широко відсвяткували 1000-річчя Хрещення Руси-України та прийняли досить пристойний "Закон про свободу совісті і релігійні організації", який демократично вирішував питання про свободу релігії і свободу від релігії. Відзначення свята і впровадження в життя названого закону розпочали процес сакрального відродження України і закріпили його в незалежних країнах після розпаду СРСР.

Якими прикметами характеризується релігійне відродження в Україні? Їх дуже багато, і кожний релігієзнавець по-своєму їх розуміє і визначає. Саме поняття "відродження", "відновлення", "ресакралізація", "розбудова", "ренесанс", "бум", "мода" і тому подібне активно полегшується. На нашу думку, краще підходить термін "ресакралізація духовної культури". Адже візьмімо святкування 1000-річчя хрещення Руси-України. Воно вилилося у багатомасштабне "друге хрещення" українців, яке триває й по-сьогодні та набирає своєрідних форм повернення до "рідної віри" – сучасного політеїстичного неоязичництва, або – до "батьківської віри", історично традиційних норм християнства: православ'я, католицизму (уніатства у тому числі), різномасного протестантизму, чи релігій національних меншин. Має значення і містична віра та практика, а також поширення молодіжної неорелігійності, яка ще не набрала традиційного характеру для певних груп віруючих, які невтомно шукають або будують свого бога. Тому в Україні налічується сьогодні десятки тисяч релігійних організацій, понад сто повноправних релігійних течій.

Архіважливим чинником ресакралізації є проведена в Україні реабілітація всіх складових духовного комплексу в науковій, державно-суспільній і громадській думці. Тепер релігія не розглядається як шкідливий пережиток минулого, що відмирає. Її існування визнається закономірною формою суспільної свідомості, яка є неперевершеною системою психологічного втішальництва людства (віруючого і невіруючого), що як наркоз під час операції вгамовує фізичний і душевний біль. Ця терапевтична, лікувальна роль релігії проявлятиметься доти, поки людство перебиватиме різного роду страх і біль, горе і страждання, лихоліття та потребуватиме райської компенсації за земні негаразди.

Конституція України 1996 р. в преамбулі підкреслила значимість для суспільства ідеї Бога як основної ознаки релігії. А в ст.35 проголосила право на свободу світогляду і віросповідань та закріпила принцип рівноправності всіх конфесій, що припинило спроби проголошувати якусь із церков національною, тобто кращою серед інших і яка заслуговує

* доцент Київського національного університету ім Тараса Шевченка, к.філос.н.

виключної підтримки держави.

Реабілітована Церква і як соціально значимий інститут. Ще зовсім недавно на релігійні організації насаджувалися погляди як на осередки забобонів, які протистоять науковому, матеріалістичному світогляду, заважають будівництву нового соціалістичного суспільства. Антирелігійна і атеїстична пропаганда раніше вимірювалася кількістю закритих, зруйнованих або пристосованих для інших цілей церков. Нині релігійні організації діють як повноправні демократичні об'єднання громадян одновірців, покликаних втілювати в життя численні функції, завдяки яким здійснюється рятівна, втішальницька і компенсаційна роль релігії. Неухильно зростає релігійна мережа, і, як справедливо зауважують дослідники, відбувається це без застосування сили.¹ Тепер вона сягає майже 29 тис. релігійних організацій. За цим показником Україна посідає одне з перших місць не лише в Європі, а й у всьому світі.²

Відбудовані, реставровані і новозведені церкви стають окрасою населених пунктів і самої столиці. Київ виправдовує давню свою назву як святе місто – Другий Єрусалим. В черговий раз хочеться привести крилате висловлювання академіка В.Скопенка, який відзначав, що церква і університети є головними надбаннями людства.³ Піднесенню авторитету церков служать укази президента, постанови та розпорядження уряду про невідкладні заходи щодо остаточного подолання негативних наслідків тоталітарної політики колишнього СРСР стосовно релігії та відновлення порушених прав церков і релігійних організацій.⁴

Невпізнано змінилися і віруючі, які в умовах повної свободи совісті воістину стали "нововіруючими", бо фактично пройшли під час церковних ювілеїв друге хрещення всього українського народу. А соціальній активності віруючих можуть навіть позаздрити багато представників партій, громадських організацій і владних структур. Розгортається плідний діалог в ім'я демократизації суспільства, зміцнення і розбудови незалежної української держави. Навіть міжконфесійні і міжцерковні конфлікти можна певною мірою пояснити прагненням найбільш значимих конфесій країни завоювати авторитет серед віруючих мас, віднайти власну нішу в сакральній культурі України. Ще зовсім недавно від беззаконня потерпали чи не найбільше саме віруючі люди, яких вважали громадянами другого сорту, і всіляко притісняли та переслідували. А священників влада спочатку відносила до представників експлуаторських класів, яких підлягаю знищити, а потім принижували, зневажали за те, що їх праця на церковній ниві, мовляв, не є суспільно-корисною. Зараз служителі культури є чи не найбільш шанованими моральними авторитетами.

Ще на одному з факторів, що впливають на духовне відродження, слід зупинитися. Помітним явищем у подальшій гуманізації та гуманітаризації освіти у вищих навчально-виховних закладах України є введення нового нормативного курсу сучасного релігієзнавства та узаконення однойменної спеціальності підготовки фахівців. Саме релігієзнавство як наука і навчальна дисципліна в обох випадках глибоко впливає на формування високої моральності і духовної особистості на загальнолюдських цінностях сакральної (релігійної) і секулярної (світської) культури, і тим самим збільшує ідейно-виховний потенціал суспільних наук.

Спираючись на новоконституційні принципи свободи совісті, які закріплюють світський, науковий характер освіти, релігієзнавство покликане переорієнтувати погляди на весь сакральний комплекс з метою його реабілітації та всебічного відновлення. Гуманітарна місія релігієзнавчої освіти студентської молоді в Україні розгортається під благодійним впливом Української асоціації релігієзнавців (УАР), діяльність якої заслуговує всілякої підтримки, заохочення та вдячного схвалення.

¹ Гудзик К. Точка рівноваги. Конфесійні общини в Україні зростають без застосування сили // День. – 2003. – 11 лютого. – С.5.

² Підвисоцький В. Держава і церква - партнери. Інтерв'ю з В.Бондаренком // Демократична Україна. – 2003. – 27 травня. – с.6.

³ Скопенко І. Головні надбання людства - церква й університети // Урядовий кур'єр. – 1997. – 28 червня. – С.7.

⁴ Див: Урядовий кур'єр за 29 березня 2002; за 11 квітня 2002; за 18 липня 2002 та ін.